

RIANTE INKOMENS AGRARISCHE GEZINNEN?

Cees van Bruchem en Ton de Kleijn

Begin dit jaar was in de landbouwpers te lezen dat het gemiddelde inkomen van de Nederlandse agrarische huishoudens 2,8 maal zo hoog zou zijn als dat van het gemiddelde huishouden. Bovendien zou deze verhouding nergens zo gunstig zijn als in Nederland. De vraag is hoe deze informatie zich verhoudt met gegevens van het LEI die bepaald niet wijzen op een riant inkomenspositie van de agrariërs. Zo werd onlangs berekend dat zo'n 30% van de agrarische gezinnen een inkomen heeft beneden de 'lage-inkomensgrens'. In deze bijdrage worden enkele kanttekeningen gemaakt bij de genoemde vergelijking, die afkomstig is van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).

Cijfers van OESO en LEI lopen uiteen

De cijfers van de OESO zijn ontleend aan een periodiek onderzoek van Eurostat, dat voor Nederland gebaseerd is op de Sociaal-Economische Rekeningen van het CBS. Daarin worden de inkomens van verschillende sociaal-economische groepen met elkaar vergeleken. Uitgangspunt vormen de nationale totalen volgens de Nationale Rekeningen, die worden verdeeld over de verschillende groepen huishoudens aan de hand van fiscale gegevens.

Volgens het Eurostat-onderzoek voor 1997 was het bruto-inkomen van de Nederlandse agrarische huishoudens gemiddeld 116.700 euro. Dat was veel hoger dan dat van alle andere onderscheiden groepen (zie tabel 1). Het LEI kwam voor alle land- en tuinbouwbedrijven uit het Bedrijven-Informatienet voor 1997 op een gemiddeld totaal inkomen (inclusief neveninkomsten) van ruim 47.500 euro per gezin. Dat scheelt dus nogal wat. Een en ander is voldoende aanleiding om na te gaan of de in tabel 1 weergegeven vergelijking wellicht een vertekend beeld geeft. Daarbij wordt achtereenvolgens gekeken naar het gebruikte inkomensbegrip, naar de indeling van de huishoudens en naar het jaar waarop de cijfers betrekking hebben.

	Agrariërs	Andere zelfstan-	Alle werk-nemers	Alle anderen a)	Alle huishoudens	Alle huishoudens, excl. a)
Aantal huishoudens	54.000	417.300	3.749.100	2.452.700	6.673.000	4.220.400
Leden per huishouden	3,43	2,86	2,62	1,7	2,3	2,66
Bruto-inkomen per huishouden	116.700	61.100	50.800	23.400	41.900	52.700
Netto-inkomen per huishouden	77.600	30.400	26.600	16.700	23.600	27.600
Bruto-inkomen per gezinslid	34.000	21.400	19.400	13.800	18.200	19.800
Netto-inkomen per gezinslid	22.600	10.600	10.200	9.800	10.200	10.400

a) Werklozen, uitkeringsontvangers, studenten, AOW'ers, WAO'ers, en dergelijke.
Bron: Eurostat, CBS.

Agrarische huishoudens zijn groter

Allereerst blijkt dat het aantal leden van de agrarische huishoudens is duidelijk groter dan gemiddeld. Vooral de categorie 'alle anderen' bevat nogal wat eenpersoonshuishoudens. Verder lijkt een vergelijking van agrarische huishoudens met andere zelfstandigen meer voor de hand te liggen dan met alle huishoudens, al was het maar omdat zelfstandigen meestal meer kosten moeten maken voor een gelijkwaardig pakket voorzieningen voor arbeidsongeschiktheid, ziekte en oudedagsvoorziening. Daarnaast geldt voor zelfstandigen in het algemeen dat zij meer uren werken dan werknemers en dergelijke. Vergelijking van inkomens geeft dus geen beeld van de beloning per uur.

Het inkomensbegrip volgens Eurostat

Uitgangspunt bij de berekening van het inkomen volgens Eurostat is de netto toegevoegde waarde op sectorniveau. Deze wordt verminderd met de betaalde loonkosten, de heffingen en belastingen en vermeerderd met de subsidies. Wat overblijft is in Eurostat-termen het 'netto operationeel overschot'. Dit 'overschot' wordt toegedeeld aan de onderscheiden groepen huishoudens op basis van fiscale gegevens. Bij het aldus berekende inkomen uit agrarisch bedrijf wordt het inkomen uit andere (zelfstandige) activiteiten, uit vermogen en uit sociale uitkeringen opgeteld. Het gaat daarbij niet alleen om het inkomen van bedrijfshoofd plus partner, maar van alle leden van het huishouden. Al deze posten bij elkaar vormen de 'lopende inkomsten' en dat is het inkomen op basis waarvan de genoemde vergelijking is gemaakt. De betaalde rente is er niet afgetrokken en dat levert een scheef beeld op. In 1997 waren de agrarische huishoudens gemiddeld bijna 20.000 euro kwijt aan rente, waarvan het overgrote deel voor bedrijfsleningen. Deze leningen zijn nodig voor investeringen in het bedrijf en om de inkomensbron in stand te houden. De niet-agrarische huishoudens betaalden gemiddeld nog geen 3.500 euro aan rente. Hier doet zich dus een behoorlijke vertekening voor. Overigens wordt het beeld niet wezenlijk anders, wanneer men de inkomens niet op bruto-niveau, maar op netto niveau vergelijkt, dus na aftrek van betaalde rente, belastingen en sociale premies; het netto-inkomen van de agrarische huishoudens blijkt ongeveer 3,5 maal zo hoog te zijn als het algemeen gemiddelde (tabel 4, vierde rij).

De indeling van de huishoudens

Volgens het Eurostat-onderzoek waren er ruim 54.000 agrarische huishoudens (tabel 1). Dat is slechts half zoveel als de 108.000 agrarische bedrijven (waarvan zo'n 15.000 nevenbedrijven), die er in 1997 volgens de CBS-Landbouwtelling waren. Op de agrarische bedrijven is gemiddeld meer dan één gezin aanwezig. Dus het beeld dat de OESO schetst is verre van compleet. In het Eurostat-onderzoek is een huishouden alleen agrarisch wanneer het inkomen uit het agrarisch bedrijf de belangrijkste inkomensbron is. Daarbij wordt het inkomen van alle leden van het huishouden meegerekend. Deze definitie heeft tot gevolg dat, wanneer het agrarisch inkomen in een bepaald jaar lager is dan een ander, niet-agrarisch inkomensbestanddeel, het betreffende huishouden niet meer als agrarisch wordt aangemerkt. Anders gezegd: lage agrarische inkomens worden 'weggedefinieerd'. Naarmate de niet-agrarische inkomsten van de agrarische huishoudens relatief toenemen, wordt dit verschijnsel belangrijker. Het kan hier gaan om een substantieel effect: ieder jaar is op ruim een derde van de bedrijven uit het Informatienet het inkomen uit bedrijf lager dan de neveninkomsten van het bedrijfshoofd en diens partner en 10 tot 15% heeft zelfs een negatief bedrijfsinkomen. Daarnaast is het denkbaar dat het gebruik van fiscale gegevens voor de indeling van de huishoudens de kans vergroot dat een huishouden als niet-agrarisch wordt aangemerkt, omdat agrarische zelfstandigen vrij veel fiscale aftrekmogelijkheden hebben. Het buiten beschouwing laten van negatieve inkomens kan eenzelfde effect hebben.

Het jaar van de inkomensvergelijking

Zoals aangegeven is de vergelijking van de OECD gebaseerd op 1997. In dat jaar werden op een aantal bedrijven echter uitzonderlijk hoge inkomens behaald. Het gemiddelde inkomen per bedrijf lag 15 tot 20% boven het gemiddelde van de periode 1995-1999. Volgens raming ligt in 2002 het inkomen van agrariërs ongeveer 30% lager dan in 1997. Het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking is in die periode met ruim 20% gestegen.

Conclusies

Geconcludeerd kan worden dat de door Eurostat gemaakte en door de OECD gepubliceerde vergelijking op enkele punten een duidelijke vertekening oplevert, waardoor de (relatieve) inkomenspositie van de agrarische huishoudens te gunstig wordt voorgesteld. Dit betreft zowel de gebruikte definities van inkomens en sectoren als ook het vergelijkingsjaar.

Vervolgens rijst de vraag hoe de werkelijke situatie is. De land- en tuinbouwbedrijven uit het Informatienet behaalden in de periode 1995-1999 een gemiddeld besteedbaar inkomen per gezin van ongeveer 35.000 euro. Dit kengetal is qua definitie min of meer vergelijkbaar met de netto-inkomens per huishouden in tabel 4. Het gemiddeld netto-inkomen van agrarische gezinnen was over de genoemde periode dus 40 tot 50% hoger dan het algemeen gemiddelde in 1997 en 10 tot 15% hoger dan het netto-inkomen van de niet-agrarische zelfstandigen. Ook deze vergelijking wijst dus nog wel op een vrij gunstige inkomenspositie van de agrariërs, maar de verschillen zijn wel teruggebracht tot redelijke proporties. Overigens sluit een relatief hoog gemiddeld inkomen niet uit dat een grote groep gezinnen beneden het sociaal minimum leeft. Daarvoor is immers niet zozeer het gemiddelde inkomen, maar juist de inkomensverdeling over de huishoudens, doorslaggevend.